

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์

"โยนิโสมนสิการ — โยนิโสมนสิการ, การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย"

คำว่า โยนิโสมนสิการ มาจากคำภาษาบาลี ๓ คำรวมกันคือ โยนิโส (โดยแยบคาย, โดยถูกต้อง) มนสิ (ในใจ) การ (การกระทำ) รวมกันเป็น โยนิโสมนสิการ อ่านตามภาษาบาลีว่า โย - นิ - โส - มะ - นะ - ลี - กา - ระ เขียนเป็นคำไทยได้ว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย, การใส่ใจอย่างแยบคาย, การใส่ใจอย่างถูกต้อง ไม่ใช่ตัวตนที่ไปทำ แต่เป็นธรรมเกิดขึ้นทำกิจหน้าที่ กระทำไว้ในใจหรือใส่ใจอย่างถูกต้องแยบคาย ในขณะที่เป็นกุศล ความหมายของ โยนิโสมนสิการ ในอรรถกถาทั้งหลาย เช่น ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย อิติวุตตะกัฏฐสมเสขสูตร ได้อธิบายไว้ว่า

“โยนิโสมนสิการโร ได้แก่ มนสิการโดยอุบาย มนสิการโดยคลองธรรม มนสิการโดยนัยในอนิจจลักษณะเป็นต้นว่า เป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น หรือการพิจารณา การตามพิจารณา การรำพึง การใคร่ครวญ การใส่ใจอนุโลม (คล้อยตาม) ในของไม่เที่ยง นี้ชื่อว่า โยนิโสมนสิการ”

พระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงนั้น ทรงแสดงโดยละเอียดให้เข้าใจสิ่งที่มีจริง ตามความเป็นจริงของสิ่งที่มีจริงนั้นๆ ซึ่งยากที่จะรู้ได้ เพราะได้อาศัยพระธรรมที่พระองค์ทรงแสดง จากที่มีติดมิตด้วยความไม่รู้ ก็จะค่อยๆ เข้าใจในสิ่งที่มีจริงยิ่งขึ้น เข้าใจถึงความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมที่ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครทั้งสิ้น

ผู้ศึกษาพระธรรมก็พอที่จะพิจารณาเห็นได้ว่า ทั้งๆ ที่รู้ว่ากุศลคืออะไร และอกุศลคืออะไร กุศลที่เกิดขึ้นก็เพราะเหตุปัจจัย และอกุศลที่เกิดขึ้นก็เพราะเหตุปัจจัย ทั้งๆ ที่รู้ว่าเป็นอกุศล ก็ยังหลงตามและเป็นไปกับด้วยอกุศล ไม่ได้อยู่ในหรือเป็นไปตามอำนาจบังคับบัญชาของใครเลย แล้วแต่ว่าขณะใดโยนิโสมนสิการเกิดขึ้น ขณะนั้นก็เป็นกุศล มีการพิจารณาสภาพธรรมอย่างถูกต้องแยบคายขณะใด ขณะนั้นก็ปองจยให้กุศลจิตเกิด

สำหรับในเรื่องของโยนิโสมนสิการนั้น ตามความเป็นจริงแล้ว ถ้าไม่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรม ก็จะไม่สามารถจะรู้ได้ในความหมายของโยนิโสมนสิการ เพราะแม้ว่าจะแปลได้โดยศัพท์ แต่ก็ยังไม่อาจทราบได้ว่า ขณะไหนเป็นโยนิโสมนสิการ และขณะไหนไม่เป็นโยนิโสมนสิการ ก็เลยทำให้ค้นหากันใหญ่ ถ้ามั่นใจว่าอย่างนี้เป็นโยนิโสมนสิการไหม อย่างนั้นเป็นโยนิโสมนสิการหรือเปล่า แต่ถ้าเข้าใจหลักกว่า ขณะใดที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นเป็นโยนิโสมนสิการ ขณะใดที่อกุศลจิตเกิด ขณะนั้นก็ปองจยให้โยนิโสมนสิการ

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ใครจะทำโยนิโส หรือว่าใครจะใช้โยนิโส แต่ว่าสภาพธรรมทั้งโยนิโสมนสิการและอโยนิโสมนสิการต้องเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย บุคคลได้ฟังพระธรรม เห็นประโยชน์ของพระธรรม ก็ทำให้พิจารณาธรรมด้วยความถูกต้องได้ บางคนมีเรื่องที่จะทำให้เกิดความขุ่นเคืองไม่พอใจ แต่พอระลึกถึงพระธรรม ขณะนั้นจิตสงบ เป็นกุศล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ขณะที่ระลึกถึงพระธรรมด้วยความถูกต้องด้วยความแยบคาย แล้วไม่เกิดอกุศล ขณะนั้นก็ปองจยให้โยนิโส-

มนสิการ ไม่ต้องไปค้นหาที่ไหนอีก แต่ว่าในวันหนึ่งๆ เตียวเป็นกุศล เตียวเป็นอกุศล ก็มีทั้งโยนิโสมนสิการ และอโยนิโสมนสิการ

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ไม่โกรธ หรือว่าไม่มีความคิดในทางที่ไม่ดีต่างๆ ขณะนั้นก็ให้ทราบว่าเป็นโยนิโสมนสิการ ขณะที่กำลังจะโกรธ แล้วก็ขึ้นได้ นึกถึงพระธรรม นึกถึงความไม่มีประโยชน์ของความโกรธ ขณะนั้นให้ทราบว่าเป็นกุศลจิตและเป็นโยนิโสมนสิการ แต่ว่าขณะที่กำลังจะโกรธ แล้วก็โกรธ และยังโกรธต่อไป ก็ให้ทราบว่าเป็นอโยนิโสมนสิการ ทั้งๆ ที่รู้ว่าไม่ดี แต่เมื่อมีปัจจัยที่จะเกิดโกรธขึ้น ความโกรธที่เกิดขึ้นก็เพราะอโยนิโสมนสิการ

เพราะฉะนั้น เวลาที่มีจุดประสงค์ที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ก็ไม่มุ่งที่จะเพียงแต่รู้ชื่อภาษาบาลียาวๆ ยากๆ แต่ต้องเข้าใจในอรรถว่า คำนั้นหมายความว่าถึงสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนั้นอย่างไร แม้แต่โยนิโสมนสิการคือขณะไหน ขณะที่กำลังฟังนี้เองแล้วเข้าใจก็เป็นโยนิโสมนสิการแล้ว ก็จะไม่ต้องไปหาโยนิโสมนสิการที่ไหนอีก แต่ว่าในขณะที่เองที่กุศลจิตเกิด ขณะที่เข้าใจ ในขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่เป็นกุศลจึงเป็นโยนิโสมนสิการ

ดังนั้น ในขณะที่กุศลจิตเกิดขึ้นเป็นไปในชีวิตประจำวันก็เป็นโยนิโสมนสิการแล้ว และเพราะเห็นประโยชน์ของกุศล ก็ย่อมจะไม่ละเลยโอกาสที่สำคัญที่จะทำให้กุศลเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการให้ทาน การรักษาศีล และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ การฟังพระธรรมศึกษาพระธรรมอบรมเจริญปัญญา ทั้งหมดนั้นล้วนแล้วแต่เป็นธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัยไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครทั้งสิ้น.

[ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com, โทร . ๐๘๕-๖๒๑๗๑๐๖]